

Тетяна Миколаївна Пащенко,
старший науковий співробітник
лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту ПТО НАПН України,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
tantarena@ukr.net

ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

У статті розглядаються компоненти готовності педагогічних працівників до стандартизації підготовки молодших спеціалістів: мотиваційний, особистісний, когнітивний, діяльнісний. Метою статті є обґрунтування структури готовності педагогів до стандартизації на компетентнісній основі професійної освіти молодших спеціалістів у коледжах і технікумах. Наводяться дані щодо сформованості рівнів готовності до стандартизації підготовки молодших спеціалістів у викладачів коледжів і технікумів аграрної, будівельної, машинобудівної галузі.

Ключові слова: компоненти готовності педагогічних працівників до стандартизації, рівні готовності.

Постановка проблеми. Якість професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів значною мірою визначається готовністю педагогів до стандартизації професійної освіти молодших спеціалістів у коледжах і технікумах.

Діяльність педагогів по стандартизації професійної освіти на компетентнісній основі стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті і одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому.

Аналізуючи розвиток поняття готовності, можна спостерігати його розширення й ускладнення структури від компонентів, зумовлених досвідом навчання й діяльності (знання, уміння, навички), до якостей особистості, особливостей мотиваційної сфери, світогляду. Сьогодні дослідники, як правило, розглядають психологічну готовність спеціалістів до професійної діяльності.

Поява в психології поняття «готовність» була зумовлена необхідністю визначення можливостей особистості до виконання тієї чи іншої діяльності. Теоретичний аналіз літератури дав змогу виокремити два напрями досліджень готовності до діяльності: професійна діяльність і навчальна діяльність.

У психолого-педагогічних джерелах «готовність» визначається як активно-діяльнісний стан особистості, установку на певну поведінку, мобілізованість сил на виконання завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відомо, єдиного поняття готовності в науковій літературі не існує. Так, М. Дьяченко і Л. Кандилович у структуру готовності до різних видів діяльності включають такі компоненти, як: «позитивне ставлення до діяльності; адекватні вимогам професії риси характеру, здібності, темперамент, мотивації; необхідні знання, уміння та навички; усталені професійно важливі особливості пізнавальних, емоційних і вольових процесів» [1, с. 18-19]. Такий підхід до розуміння психологічної готовності полягає в її тлумаченні як цілісної системи розвитку особистості. Його прихильниками також є В. Володько, П. Гальперин, О. Глузман, Г. Гура, Є. Климов, Д. Леонтьєв та ін.

Готовність до того чи іншого виду діяльності – це цілеспрямоване вираження особистості, що передбачає її переконання, погляди, відносини, мотиви, відчуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки, налаштованість на певну

поведінку. К. Платонов психологічну готовність розглядає як стійкий чи тимчасовий психічний стан, що визначається потребою в діяльності (праці). Відповідно до нього, професійна готовність – це суб'єктивний стан особистості, яка є здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконувати [2]. Б. Ломов розширює трактування психологічної готовності включенням у неї цільового компонента, доводячи його системоутворюючу роль [3].

За твердженням К. Дурай-Новакової, готовність до професійної діяльності є усвідомленням високої ролі соціальної відповідальності, прагненням активно виконувати професійне завдання, настанову на реалізацію знань, умінь та якостей особистості [4].

Готовність особистості до діяльності виявляється перш за все в її здатності до організації, виконання і регулювання своєї діяльності. Крім того, готовність до діяльності зумовлюється багатьма факторами, найважливішим з яких є система методів і цілей, наявність професійних знань і вмінь, безпосереднє включення особистості в діяльність, у процесі якої найбільш активно формується потреби, інтереси і мотиви здобуття суттєвих, значущих, найбільш сучасних знань і вмінь.

Формулювання мети статті. У педагогічній науці готовність педагогів професійного навчання до стандартизації професійної освіти молодших спеціалістів у коледжах і технікумах є недостатньо вивченою. Отже, метою статті є обґрунтування структури готовності педагогів до стандартизації на компетентнісній основі професійної освіти молодших спеціалістів у коледжах і технікумах.

Виклад основного матеріалу. Спрямованість нашого дослідження на стандартизацію професійної освіти молодших спеціалістів у коледжах і технікумах зумовила постановку проблеми формування їхньої готовності до такої діяльності. У розробці її структури вихідними для нас є такі положення:

1. Дослідження психологічної готовності доцільно здійснювати у межах особистісного підходу до розуміння її суті.
2. Психологічна готовність має розглядатися як тривала і необхідна база для виникнення ситуативної готовності [5, с. 35].

Незважаючи на широку представленість в літературі проблеми психологічної готовності, існують різні підходи до визначення суті цього поняття: функціональний (Ф. Генон, Н. Левітов, А. Пупі, Є. Ільїн, В. Нерсисян, В. Пушкін) – психологічна готовність як певний стан психічних функцій, що забезпечує високий рівень досягнень під час виконання того чи іншого виду діяльності; особистісний (К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Моляко) – результат підготовки до певної діяльності [6].

Нами уточнено сутність поняття «готовність до стандартизації підготовки молодших спеціалістів» як інтегративної властивості особистості, що виявляється в діяльності, поведінці та вчинках педагогічного працівника і зумовлює його здатність виконувати вимоги освітніх стандартів за рахунок збалансованого поєднання знань та умінь проектування змісту компетентнісно орієнтованої освіти, здібностей уміло розробляти, вибирати й застосовувати відповідні педагогічні технології та методики оцінювання компетентнісних досягнень студентів і випускників на тлі розвинутих мотиваційно-ціннісних якостей.

Компонентами готовності особистості до діяльності вважають ставлення до діяльності або настанову (для ситуаційної готовності), мотиви, знання про предмет і способи діяльності, навички та вміння їхнього практичного застосування. Автори насамперед виділяють такі компоненти готовності: мотиваційний, змістовий і операційний [7, с.18].

Ми розглядаємо готовність педагогів до стандартизації підготовки молодших спеціалістів як цілісне внутрішнє особистісне утворення, що ґрунтується на мотивах, особистісних якостях, засвоєних професійно значущих знаннях, уміннях, навичках, способах діяльності, що забезпечують цю діяльність і включає такі компоненти: мотиваційний (мотиви, адекватні цілям та завданням щодо стандартизації), особистісний (значущі для цього здібності та якості особистості), когнітивний (сукупність необхідних знань), діяльнісний (сукупність вмінь, що дають змогу запроваджувати стандартизацію підготовки

молодших спеціалістів). Звернімося до їх обґрунтування.

Для сучасних досліджень характерне не тільки виокремлення мотиваційного компоненту готовності до діяльності, але й визнання його пріоритетного значення, оскільки саме він, як правило, є першим у різних структурах [8, с. 113].

Мотив (від лат. moveo – штовхаю) – це спонукальна причина дій і вчинків [9]. Суттєвим елементом спонукальної підструктури діяльності є мета – уявний результат, програма дій учня. Зазначимо, що важливим при цьому є ціле покладання як процес постановки суб'єктом завдань своєї діяльності.

Мотиваційна сфера особистості включає сукупність стійких мотивів, які мають певну ієрархію та окреслюють спрямованість особистості.

Мотив – це досить складне утворення, яке вміщує різні види спонукань: настанови, прагнення, потяги, переконання тощо. Поняття «мотив» означає спонукання особистості до того чи іншого виду активності (діяльність, спілкування, поведінка), пов'язане із задоволенням певної потреби [10].

О. Леонтьєв розглядає мотиви як об'єкти (які сприймаються, уявляються осмислюються), що конкретизують потреби і виконують дві функції: по-перше, вони збуджують і спрямовують діяльність; по друге, надають діяльності суб'єктивної особистісної суті [11, с. 39]. Під мотивами ми розуміємо усвідомлені прагнення, що визначають вибірковість ставлень до діяльності.

Розглянемо особистісний компонент готовності викладачів до стандартизації підготовки молодших спеціалістів, що складається із сукупності здібностей і особистісних якостей, що виражаються в наявності природжених здібностей до викладацької діяльності, рівні розвитку соціального інтелекту. Ми погоджуємося з позицією Н. Кузьміної, яка розглядає педагогічні здібності як ансамбль якостей особистості, що відповідає вимогам педагогічної діяльності і забезпечує особистісне оволодіння цією діяльністю та досягнення в ній високих показників [12]. При вивченні здібностей ми спираємось на такі їх обов'язкові ознаки:

1. Під здібностями розуміють індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої.

2. Здібностями називаються не всі індивідуальні особливості, а лише такі, які мають відношення до успіху в якійсь діяльності або багатьох її видах.

3. Поняття «здібності» не зводиться до тих знань, навичок чи вмінь, вироблених в даної людини [5, с. 42].

Дослідження психологів свідчать, що будь яка професійна діяльність вимагає від особистості не тільки знання своєї справи, але й розвитку відповідних здібностей. Специфіка педагогічної діяльності вимагає від особистості викладача наявності педагогічних здібностей.

Аналіз наукової літератури дозволили представити структуру педагогічних здібностей викладача вищої школи.

Дидактичні здібності – здібності передавати студентам навчальний матеріал, роблячи його доступним, підносити їм проблему ясно і зрозуміло, викликати інтерес до предмета, збуджувати у них активну самостійну думку. Викладач з дидактичними здібностями уміє у разі потреби відповідним чином реконструювати, адаптувати навчальний матеріал, робити важке – легким, складне – простим, незрозуміле – ясным і зрозумілим.

Академічні здібності – здібності до відповідної галузі науки. Здібний викладач знає предмет не лише в об'ємі навчальної програми, а значно ширше і глибше, постійно стежить за відкриттями у цій галузі, абсолютно вільно володіє матеріалом, виявляє до нього цікавість.

Перцептивні здібності – здібності проникати у внутрішній світ студента, психологічна спостережливність пов'язана з тонким розумінням особистості студента і його тимчасових психологічних станів. Такий викладач за незначними ознаками, невеликими зовнішніми проявами уловлює щонайменші зміни внутрішнього стану студента.

Мовні здібності – здатність чітко і ясно виражати думки і почуття за допомогою мови, а також міміки і пантоміміки, це одна з найважливіших здібностей професії викладача, оскільки передача інформації від викладача до студента носить в основному словесний характер. Тут маються на увазі як внутрішні (змістовні) особливості мови, так і її зовнішні особливості.

Організаторські здібності – здібності організовувати колектив, а також правильно організувати свою власну діяльність. Організація власної роботи припускає уміння правильно планувати роботу і самому контролювати її.

Комунікативні здібності – здібності до спілкування з студентами, уміння знайти до них правильний підхід, встановити з ними доцільні з педагогічної точки зору відношення, наявність педагогічного такту.

Педагогічна уява – це спеціальна здатність яка виражається в передбаченні наслідків своїх дій, у виховному проектуванні особистості студента, пов'язана з уявленням про те, що з студента вийде надалі, уміння прогнозувати розвиток тих або інших подій Н.В. Кузьміна [12].

Стандартизація підготовки молодших спеціалістів є творчим процесом, який вимагає від викладача розвинутої креативності. Креативність – здібність людини, яка виявляється в реалізації її творчого начала при створенні певного продукту. Не вдаючись до глибинного аналізу понять творчості та креативності, які інколи вживаються як синоніми, зазначимо, що в сучасній науці склалося розуміння творчості як процесу, який має певну специфіку й веде до створення нового, і трактування креативності як потенціалу, внутрішнього ресурсу особистості.

Когнітивний компонент готовності викладачів до стандартизації підготовки молодших спеціалістів характеризується системою необхідних знань, які забезпечують відповідну практичну діяльність. У розробці цього компонента ми спираємось на підхід О. Абдуліної, яка у структурі загально-педагогічних знань визначає такі елементи: 1) знання фундаментальних ідей, концепцій, законів та закономірностей розвитку педагогічних явищ; 2) знання провідних педагогічних теорій, основних категорій та понять; 3) знання основоположних педагогічних фактів; 4) прикладні знання про загальну методику навчання та виховання тих, хто навчається [13].

Отже, у структуру когнітивного компонента готовності педагогів професійного навчання до стандартизації підготовки молодших спеціалістів входять: знання основних категорій та понять компетентнісного підходу до стандартизації; знання психологічних умов запровадження стандартизації на компетентнісній основі; знання розроблення освітніх стандартів підготовки молодшого спеціаліста на компетентнісній основі; знання методики розроблення освітніх програм, навчальних планів, навчальних програм на основі освітніх стандартів; знання методики формування змісту освіти майбутніх фахівців відповідно зазначеним у стандарті компетентностям; знання методики оцінювання результатів компетентнісної підготовки майбутніх молодших спеціалістів.

Діяльнісний компонент готовності до стандартизації підготовки молодших спеціалістів складається з таких умінь:

1. уміння розробляти освітні програми, навчальні плани, навчальні програми на основі освітніх стандартів;
2. уміння формувати зміст освіти майбутніх фахівців відповідно зазначеним у стандарті компетентностям;
3. уміння оцінювання результатів компетентнісної підготовки майбутніх молодших спеціалістів.

Як зазначають І. Вачков і С. Дерябо, головна риса вміння – це здатність людини застосовувати свої знання, навички тощо з урахуванням вимог конкретної ситуації, що іноді називають «управління виконанням» [4, с. 90].

Розглянемо сформованість готовності педагогів професійного навчання до стандартизації підготовки молодших спеціалістів, згідно обґрунтованої структури за

результатами констатувального етапу дослідження з теми НДР «Методичні основи стандартизації професійної освіти молодших спеціалістів у коледжах і технікумах».

Для проведення дослідження був розроблений пакет інструментарію, який містив анкети для визначення мотиваційного, особистісного, когнітивного і діяльнісного компонентів.

Анкети передбачали питання на виявлення наявності позитивних та негативних тенденцій при стандартизації підготовки молодших спеціалістів.

За результатами проведеного дослідження були отримані і проаналізовані фактичні дані.

Дослідженням було охоплено заклади вищої (передвищої) освіти аграрних, будівельних та машинобудівних спеціальностей. У дослідженні брали участь респонденти (391 чоловік), різні за своїми характеристиками: викладачі коледжів і технікумів з неоднаковим педагогічним стажем та науковими званнями. Зокрема виявлено, що стаж роботи в переважного числа викладачів закладів освіти (33,3 %) складає понад 20 років; зі стажем від 11 до 20 років визначено 27,0 % викладачів. У 22,3 % опитаних стаж становить від 4 до 10 років, а у 17,3 % опитаних стаж роботи до 4 років. При цьому більшість викладачів (28,3 %) мають кваліфікаційну категорію викладач-спеціаліст вищої категорії, викладач-методист – 17,3 %, викладач спеціаліст першої категорії – 16,7 %, викладач-спеціаліст другої категорії – 15,7 %, викладач-спеціаліст – 17,3 %.

У коледжах і технікумах будівельної галузі 48 % викладачів мають педагогічну освіту, аграрної галузі – 42,6 %, машинобудівної галузі – 32,5 %.

З метою зіставлення різних кількісних показників застосовано їх стандартизацію, тобто переведення різноманітних кількісних показників до одного виду і заміна індивідуальних значень показників стандартизованими, для збереження існуючих між показниками співвідношень. Зокрема, нами було застосовано 10-бальну шкалу стенів, яка має градації від 0 до 9, середнє значення 4,5 та стандартне відхилення 2. Стандартизована шкала перетворювалася на рівні: 0,00-2,99 – низький, 3,00-5,99 – середній, 6-7,99 – достатній, 8,00-9,00 – високий.

У ході дослідження готовності викладачів до стандартизації освіти на компетентнісній основі встановлено, що для більшості педагогів характерним є низький та середній рівень сформованості мотиваційного, особистісного, діяльнісного і когнітивного компонентів (рис. 1).

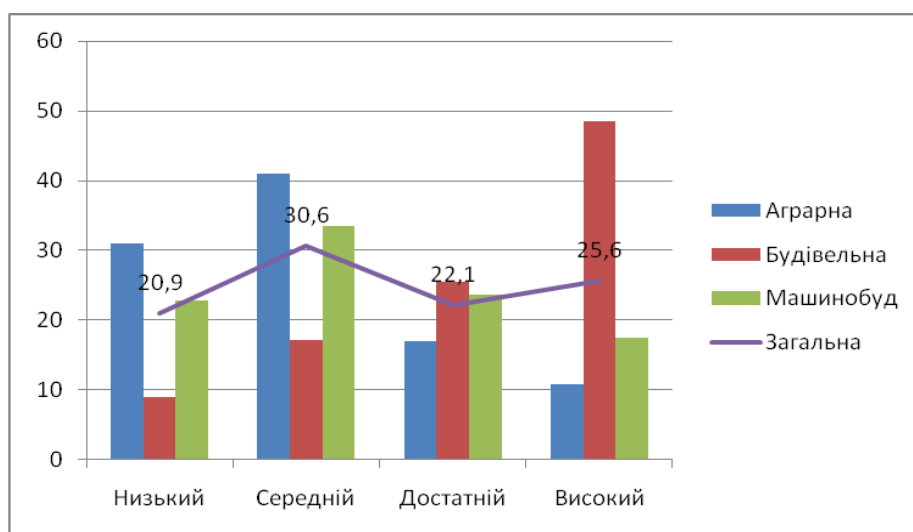

Рис. 1. Готовність викладачів аграрних, будівельних та машинобудівних коледжів і технікумів до стандартизації освіти на компетентнісній основі.

Високий рівень готовності до стандартизації освіти на компетентнісній основі, який є творчим за своєю сутністю, сформований у дуже обмеженого кола педагогів (10,8 % в аграрній галузі, 17,5 % в машинобудівній галузі, 48 % – в будівельній галузі), що свідчить про необхідність організації спеціальної роботи для його цілеспрямованого формування. Зокрема, актуальними напрямками розв'язання цієї проблеми є підготовка педагогів у процесі підвищення педагогічної кваліфікації та навчання студентів – майбутніх педагогів.

Висновки. У ході дослідження уточнено: *критерії* і відповідні показники сформованості готовності педагогічного працівника до стандартизації підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах; на основі аналізу якісних і кількісних проявів виокремлено чотири її *рівні*: низький, середній, достатній, високий.

У подальших дослідженнях планується вивчення психолого-педагогічних умов формування готовності викладачів до стандартизації підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах.

Список використаних джерел та літератури

1. Дьяченко М. Н. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.Н. Дьяченко, Л.А. Кандыбович – Минск : БГУ, – 1976. – 193 с.
2. Платонов К. К. Вопросы психологии труда. / К.К. Платонов – М. : Медицина, – 1970. – 264 с.
3. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологи / Б.Ф. Ломов– М. : Наука, – 1984. – 444 с.
4. Вачков И.В. Окна в мир тренинга. Методологические основы субъектного подхода к групповой работе : учеб. пособие / И.В. Вачков, С.Д Дерябо.. – СПб. : Речь, – 2004. – 272 с.
5. Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління : монографія. / Л.О. Савенкова– К. : КНЕУ, – 2005. – 212 с.
6. Лівшун О.В. Психологічна готовність як невід'ємна складова підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності / О.В. Лівшун // Професійна підготовка педагогічних кадрів: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. асп. та молодих учен. (Хмельницький, 22 жовт. 2009 р). – Хмельницький : ХГПА, – 2009. – С. 72- 78.
7. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / О.М.Пехота, В.Д.Будак, А.М.Старева та ін.; За ред. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., – 2003. – 240 с.
8. Романова Г. Розвиток готовності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до запровадження особистісно - розвивальних технологій навчання / Г. Романова // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Сер. : Професійна педагогіка. – 2014. – № 8. – С. 112-119. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpto_2014_8_18.
9. Психологічний словник / За ред. В.І. Войтка. – К. : Вища школа, – 1982. – 215с.
10. Гречаник Г. А. Справочное пособие по профессиональному обучению рабочих на производстве / Григорий Александрович Гречаник. – М. : Высш. шк., – 1984. – 327 с.
11. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А.Н. Леонтьев – М. : Политиздат, –1977. – 302 с.
12. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В.Кузьмина. – М. : Высшая школа, – 2010. – 340 с.
13. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: Для пед. спец. высш. учеб. заведений. / О.А. Абдуллина– 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.

Татьяна Николаевна Пашенко
старший научный сотрудник
лаборатории научно-методического сопровождения
подготовки специалистов в колледжах и техникумах
Института ПТО НАПН Украины,
кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник,
tantarena@ukr.net

ГОТОВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ К СТАНДАРТИЗАЦИИ ПОДГОТОВКИ МЛАДШИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье рассматриваются компоненты готовности педагогов к стандартизации подготовки младших специалистов: мотивационный, личностный, когнитивный, деятельностный. Целью статьи является обоснование структуры готовности педагогов к стандартизации на компетентностный основе профессионального образования младших специалистов в колледжах и техникумах. Приводятся данные по сформированности уровней готовности к стандартизации подготовки младших специалистов в преподавателей колледжей и техникумов аграрной, строительной, машиностроительной отрасли.

Ключевые слова: компоненты готовности педагогов к стандартизации, уровне готовности.

Tetyana Paschenko
Senior Research Fellow
laboratory for scientific and methodological support
training of specialists in colleges and technical schools
Institute of PTO of National Academy of Sciences of Ukraine
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher
tantarena@ukr.net

READINESS OF PEDAGOGICAL WORKERS TO STANDARDIZE TRAINING OF JUNIOR SPECIALISTS

***Annotation.** The article examines the components of teachers' readiness to standardize the training of junior specialists: motivational, personal, cognitive, activity.*

***Introduction** - In the pedagogical science the readiness of teachers of vocational training to standardize vocational education of junior specialists in colleges and technical schools is not sufficiently studied.*

***Purpose** - The purpose of the article is to substantiate the structure of teachers' readiness for standardization on the competence basis of professional education of junior specialists in colleges and technical schools.*

***Methods** - a diagnostic tool for determining the levels of preparedness of teachers for the standardization of training junior specialists in colleges and technical schools: questionnaires, questionnaires adapted to the conditions of the study, standardized and projective tests.*

***Results** - data on the formation of readiness levels for the standardization of training of junior specialists in the teachers of colleges and technical schools of the agrarian, construction and engineering industries are given.*

***Originality** - In the course of the study, it was specified: the criteria and corresponding indicators of the readiness of the teacher to be standardized for the training of junior specialists in colleges and technical schools; on the basis of the analysis of qualitative and quantitative manifestations, four levels are distinguished: low, medium, sufficient, high.*

Conclusion - a high level of readiness for the standardization of education on a competent basis is formed in a very limited circle of teachers, demonstrates the need for organizing special work for its purposeful formation. In particular, the actual directions of the solution of this problem are the training of teachers in the process of raising the pedagogical qualification and training of students - future teachers.

Key words: components of teacher readiness for standardization, preparedness level.

References

1. Dyachenko M. N. Psihologicheskie problemy gotovnosti k deyatelnosti / M.N. Dyachenko, L.A. Kandyibovich – Minsk : BGU, – 1976. – 193 s.
2. Platonov K.K. Voprasy psihologii truda. / K.K. Platonov – M. : Meditsina, – 1970. – 264 s.
3. Lomov B. F. Metodologicheskie i teoreticheskie problemy psihologi / B.F. Lomov– M. : Nauka, – 1984. – 444 s.
4. Vachkov I.V. Okna v mir treninga. Metodologicheskie osnovy sub'ektnogo pohoda k gruppovoy rabote : ucheb. posobie / I.V. Vachkov, S.D Deryabo.. – SPb. : Rech, – 2004. – 272 s.
5. Savenkova L. O. ProfesIyne spIlkuvannya maybutnIh vikladachIv yak ob'Ekt psihologo-pedagogIchnogo upravlnnnya : monografIya. / L.O. Savenkova– K. : KNEU, – 2005. – 212 s.
6. LIvshun O.V. PsihologIchna gotovnst yak nevId'Emna skladova pIdgotovki maybutnogo vchitelya do pedagogIchnoYi dIyalnostI / O.V. LIvshun // ProfesIyna pIdgotovka pedagogIchnih kadrIv: suchasniy stan, problemi, perspektivi rozvitku : materIali mIzhvuz. nauk.-prakt. konf. asp. ta molodih uchen. (Hmel'nitskiy, 22 zhovt. 2009 r). – Hmel'nitskiy : HGPA, – 2009. – S. 72- 78.
7. PIdgotovka maybutnogo vchitelya do vprovadzhennya pedagogIchnih tehnologIy: navch. posIb. / O.M.PEhota, V.D.Budak, A.M.Stareva ta In.; Za red. I.A. Zyazyuna, O.M. PEhoti. – K.: Vidavnistvo A.S.K., – 2003. – 240 s.
8. Romanova G. Rozvitok gotovnostI pedagogIchnih pratsIvnikIv profesIyno-tehnIchnih navchalnih zakladIv do zaprovadzhennya osobistIsno - rozvivalnih tehnologIy navchannya / G. Romanova // Naukoviy vIsnik Institutu profesIyno-tehnIchnoYi osvIti NAPN UkraYini. Ser. : ProfesIyna pedagogIka. – 2014. – # 8. – S. 112-119. – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvipto_2014_8_18.
9. PsihologIchniy slovnik / Za ped. V.I. Voytka. – K. : Vischa shkola, – 1982. – 215s.
10. Grechanik G. A. Spravochnoe posobie po professionalnomu obucheniyu rabochih na proizvodstve / Grigoriy Aleksandrovich Grechanik. – M. : Vyssh. shk., – 1984. – 327 s.
11. Leontev A. N. Deyatelnost. Soznanie. Lichnost. / A.N. Leontev – M. : Politizdat, –1977. – 302 s.
12. Kuzmina N.V. Professionalizm lichnosti prepodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya / N.V.Kuzmina. – M. : Visshaya shkola, – 2010. – 340 s.
13. Abdullina O. A. Obschepedagogicheskaya podgotovka uchitelya v sisteme vyisshego pedagogicheskogo obrazovaniya: Dlya ped. spets. vyiss. ucheb. zavedeniy. / O.A. Abdullina– 2-e izd., pererab. i dop. – M. : Prosveschenie, 1990. – 141 s.